

Programma's Arboconvenanten, Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen en Versterking Arbeidsveiligheid

Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Anna van Hannoverstraat 4
Telefoon (070) 333 44 44
Fax (070) 333 40 33
www.szw.nl

Voortgangsrapportage 2006-2007

1 Inleiding

De programma's Arboconvenanten, Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen en Versterking Arbeidsveiligheid dragen bij aan betere arbeidsomstandigheden. Drie programma's over het voorkomen van ongevallen, veilig werken met gevaarlijke stoffen en het terugdringen van ziekteverzuim en arbeidsrisico's in bepaalde sectoren. Ze hebben allen een gemeenschappelijke noemer: het zijn alle drie programma's waarin werknemers en werkgevers op vrijwillige basis afspraken maken over betere arbeidsomstandigheden, zodat door meer aandacht voor preventie latere uitval door ziekte of arbeidsongeschiktheid voorkomen kan worden. De overheid biedt een kader, faciliteert, maar legt geen regels op en dwingt niets af. Hierdoor blijven ondernemingen zelf verantwoordelijk voor hun arbeidsomstandighedenbeleid, wordt ruimte gecreëerd om via maatwerkoplossingen deze verantwoordelijkheid in te vullen en ontstaat draagvlak voor de gekozen maatregelen. De programma's zijn daarmee voorlopers van de per 1 januari 2007 in werking getreden Arbeidsomstandighedenwet.

Deze rapportage beschrijft de voortgang van de genoemde programma's. Na deze inleiding wordt beschreven wat de doelstellingen van de programma's zijn en welke aanpak daar bij gehanteerd wordt. Vervolgens wordt ingegaan op de resultaten die de drie programma's in het afgelopen jaar behaald hebben en op welke wijze de uit de programma's vrijgekomen informatie breed verspreid wordt. Ook wordt aandacht besteed aan de bijgesloten rapportage over 12 goede praktijken, welk een vorm is om een aantal van de geleerde lessen te communiceren. Tot slot wordt naar de toekomst gekeken door in te gaan op de evalueaties van de drie programma's en de verbinding tussen de programma's en de herziene Arbowet.

2 Doelstellingen en aanpak van de programma's

De programma's Arboconvenanten, Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen en Versterking Arbeidsveiligheid ondersteunen sociale partners bij het vormgeven van een goed arbeidsomstandighedenbeleid. Daarmee dragen de programma's bij aan het terugdringen van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid.

Programma Arboconvenanten

In de Arboconvenanten maken werkgevers- en werknemersorganisaties en de overheid afspraken over het terugdringen van de blootstelling aan belangrijke arbeidsrisico's, de vermindering van ziekteverzuim en reductie van de WAO-instroom. De tripartiete afspraken zijn waar mogelijk meetbaar gemaakt door het opnemen van kwantitatieve doelstellingen en een verplichting tot monitoring en evaluatie. Om de convenantenaanpak te ondersteunen zijn flankerende sectoroverstijgende projecten gesubsidieerd uit de convenantmiddelen.

In totaal zijn 69 convenanten afgesloten. Hiermee worden 55 sectoren bereikt, waarmee 53% van de werkzame beroepsbevolking onder de werking van een arboconvenant valt. Met een financiële prikkel zijn sectoren gestimuleerd om een convenant af te sluiten, waarbij de bedoelde verhouding van de investeringen 50% door de overheid en 50% door de sector bedroeg. Uiteindelijk hebben sectoren meer financiële middelen gereserveerd en is ongeveer sprake van een verhouding van 1:2. In totaal is meer dan 250 miljoen aan investeringen gereserveerd.

Programma Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen (VAST)

Het programma Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen (VAST) heeft tot doel om een structurele verbetering te realiseren van de arbeidsomstandigheden bij het werken met stoffen. Het programma stimuleert en ondersteunt primair het MKB bij de aanpak van risico's door het werken met gevaarlijke stoffen structureel te beheersen. Het programma bereidt de bedrijven ook voor op de nieuwe Europese chemicaliën wetgeving (REACH¹) die per 1 juni dit jaar in werking treedt. REACH noodzaakt partijen in de keten van producenten, leveranciers en gebruikers van stoffen tot samenwerking, zodat iedere schakel zijn verantwoordelijkheid kan nemen voor het veilig werken met stoffen. Dit is tevens het uitgangspunt waar het programma VAST zich op richt.

De sectoren die deelnemen aan Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen tellen meer dan 150.000 bedrijven met gezamenlijk meer dan één miljoen werkenden, waarvan meer dan 600.000 worden blootgesteld aan stoffen. In totaal nemen 64 brancheorganisaties deel aan de uitvoering van een Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen-actieplan. Deze branches werken aan de realisatie van 24 actieplannen.

¹ Registration, Evaluation and Authorization of CHemicals

Programma Versterking Arbeidsveiligheid

Het programma Versterking Arbeidsveiligheid heeft als doelstelling een reductie met minimaal 10% van het aantal arbeidsongevallen in 22 geselecteerde bedrijven en bedrijfstakken. Daarbij gaat het niet om het invoeren van technische maatregelen, maar vooral om het veranderen van gedrag en cultuur van werkgevers en werknemers in de bedrijven. Om dit te bereiken worden ten eerste goede praktijken ontwikkeld en ten tweede interventies in bedrijven verricht, gericht op het vergroten van veiligheidsbewustzijn en het versterken van de veiligheidscultuur. Ten derde wordt kennis gegenereerd over achterliggende oorzaken van arbeidsongevallen.

In het programma zijn 22 veiligheidsverbetertrajecten gestart, waarvan de meeste doorlopen tot eind 2007. Het gaat om 15 individuele bedrijven, twee bedrijventerreinen, en vijf groepen van bedrijven uit dezelfde bedrijfstak. Kenmerkend voor dit programma is dat interventies direct plaatsvinden op de werkvloer en niet via intermediairs verlopen.

3 Resultaten van de programma's

Programma Arboconvenanten

Afronding programma

In 2006 zijn 19 van de in totaal 69 convenanten afgerond, waarmee het totaal aantal afgeronde convenanten op 39 uitkomt. De overige 30 convenanten eindigen uiterlijk 1 juli 2007. In alle nog lopende trajecten is een sectorale eindevaluatie aanbesteed.

Onderzoek borging

In september 2006 is aan uw Kamer het onderzoeksrapport naar borging door bureau Bartels² aangeboden. Het onderzoek laat zien dat in de 18 onderzochte convenantsectoren vormen van borging van opbrengsten uit de convenanten zijn aangetroffen. Het onderzoek laat zien dat in 12 van de 18 onderzochte convenantsectoren vormen van normerende borging³ zijn aangetroffen. In 17 van de onderzochte sectoren zijn vormen van infrastructurele borging⁴ aangetroffen. In alle 18 onderzochte sectoren zijn (een deel van de) in het convenant ontwikkelde instrumenten geborgd⁵.

² "Borging van Arboconvenanten". Bureau Bartels B.V., 17 juli 2006

³ Normerende borging : maatregelen 'opgeschaald' naar de gehele sector, bijvoorbeeld door CAO-afspraken of het opnemen van elementen in curricula van opleidingen.

⁴ Infrastructurele borging: bijvoorbeeld aangewezen (sector)instituten, die activiteiten in de toekomst voortzetten;

⁵ Instrumentele borging : ontwikkelde instrumenten en producten blijven aanbieden.

Sterkere daling ziekteverzuim

Sinds enige jaren stelt bureau AStri vergelijkend onderzoek in naar de ontwikkeling van het ziekteverzuim en de arbeidsongeschiktheid in sectoren met en sectoren zonder arboconvenant (vanaf 2000). Dit gebeurt onder de titel 'De meerwaarde van de arboconvenanten-aanpak'. De Tweede Kamer is daarover per brief geïnformeerd op 1 juni 2006. In de jaren 2001, 2002, 2003 en 2004 is de ontwikkeling van het verzuim in convenantsectoren gunstiger is geweest dan die in een referentiegroep van niet-convenantsectoren. Inmiddels heeft AStri aan de hand van een *update* vastgesteld dat deze trend zich in het jaar 2005 heeft doorgezet.

Programma Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen (VAST)

Convenant Stoffen beëindigd

Het programma Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen was verankerd in het convenant Stoffen, dat per 1 januari 2007 werd beëindigd en waaraan VNO-NCW, MKB-NL, vijf departementen en veertien branche- en werknemersorganisaties deel hebben genomen. Comparanten komen in een evaluatiestudie⁶ tot de conclusie dat het Convenant Stoffen de gestelde doelen heeft bereikt. Het Nederlandse bedrijfsleven heeft mede dankzij het convenant (en het SZW-programma Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen) een voorsprong op andere landen in Europa waar het gaat om het kunnen voldoen aan REACH. De bewustwording van de risico's van stoffen is vergroot en de kennisinfrastructuur ter beheersing van deze risico's is verbeterd.

Vier actieplannen afgerond

Inmiddels zijn vier actieplannen afgerond: in de schoonmaak, de industriële schoonmaak en de sectoren van metaalbewerkingsvloeistoffen en handelaren van chemische producten. De overige trajecten eindigen uiterlijk 1 juli 2007. In de afgeronde trajecten zijn structuren opgezet en initiatieven genomen om bedrijven te informeren over de risico's van stoffen en hen te ondersteunen bij de beheersing van die risico's. Er is langs verschillende lijnen ingezet, enerzijds via instrumentontwikkeling op brancheniveau en anderzijds via communicatie naar en ondersteuning van bedrijven. De instrumentontwikkeling heeft in uiteenlopende onderwerpen vorm gekregen. Zo zijn kennissystemen beschikbaar gekomen over de gevaren van stoffen en over de te nemen beschermingsmaatregelen, zijn specifieke opleidingsmodules voor werknemers over het veilig werken met stoffen ontwikkeld en zijn 'goede praktijken' beschreven en beschikbaar gesteld. Door bedrijven actief te ondersteunen bij het gebruik van die instrumenten zijn workshops, help desks of 'ambassadeurs' ingezet. De resultaten van de trajecten blijken goed aan te sluiten bij de

⁶ "Eindevaluatie Convenant Stoffen, versterken infrastructuur in productketens, branches en bedrijven, 30 januari 2004 – 31 december 2006". Coördinerend Overleg Convenant Stoffen, januari 2007.

eigen verantwoordelijkheid zoals neergelegd in de herziene Arbowet. De ontwikkelde 'producten' worden ingezet om de arbocatalogus vorm te geven.

Verankering opbrengsten

De resultaten van het programma moeten uiteindelijk zichtbaar worden en blijven op de werkvloer. Primair is dit de verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers zelf. Ook de overheid draagt bij aan verankering van de resultaten van het programma VAS. De opbrengsten van het programma worden sinds begin 2007 verankerd door ze beschikbaar te houden in het Arbokennisportaal en door ze op Europees niveau beschikbaar te stellen ten behoeve van de implementatie van de genoemde Europese nieuwe chemicaliënregelgeving REACH. Daarnaast loopt een oriëntatie naar de mogelijkheden van de aansluiting van de programmaresultaten bij het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO), een certificeringsregeling voor bedrijventerreinen. Ook vindt verankering plaats met binnen het project ontwikkelde instrumenten. Ten eerste, de Stoffenmanager, een elektronisch hulpmiddel voor het vaststellen van risico's van stoffen en voor het nemen van beheersmaatregelen. De Stoffenmanager wordt in acht actieplannen doorontwikkeld tot een voor de desbetreffende branche beter herkenbaar en toepasbaar instrument. In de bouw- en schoonmaaksector is dat instrument al gereed. Ten tweede is, PIMEX, dat de blootstelling aan stoffen visualiseert. Met PIMEX zijn 50 goede praktijken in beeld gebracht met een film, waarin goed en slecht beheerste situaties naast elkaar zijn gezet. De films worden vergezeld van 'fact sheets' die achtergrondinformatie geven over de goede praktijk, die van belang is voor de implementatie. De films dienen ter stimulering van een groter risicobewustzijn over de risico's van stoffen en als ondersteuning bij de voorlichting en opleiding van werknemers. Een laatste toepassingsmogelijkheid is de illustratie van arbocatalogi met PIMEX films. Ten derde is begin 2007 gestart met de bouw van een blootstellingsdatabase. Het zal een informatiesysteem betreffen om snel een indruk te krijgen van de blootstelling van werknemers aan stoffen bij de uitvoering van bepaalde risicovolle taken. Daarnaast kan de database gebruikt worden om blootstellingsscenario's te ontwikkelen. In een blootstellingsscenario zal de producent van een stof aangeven op welke wijze deze veilig gebruikt kan worden. De REACH-regelgeving zal dit van producenten vragen.

Programma Versterking Arbeidsveiligheid

Tussenevaluatie

Eind 2006 is een tussenevaluatie uitgevoerd op 16 veiligheidsverbetertrajecten. Deze tussenevaluatie geeft aan dat binnen de veiligheidsverbetertrajecten een mix van verschillende typen interventies wordt ingezet. De interventies richten zich enerzijds op de kennis, motivatie en het gedrag van de mensen op de werkvloer en in de directie, en anderzijds op de techniek, werkmethoden en de organisatie. Ieder bedrijf doet dit op een wijze die aansluit bij de eigen cultuur en werkwijze. Hoewel hier dus sprake is van maatwerk en diversiteit zijn er wel twee algemene noties: in alle trajecten moet er

betrokkenheid zijn van werkgevers én werknemers en er dient een sleutelfiguur te zijn die fungeert als motor van de verandering. Het zijn voorwaarden die bepalend zijn voor het slagen.

Verloop trajecten

Eén traject, bij een bedrijf in de chemie, is afgerond. Dit bedrijf heeft de doelstelling, een vermindering van het aantal ongevallen met 40%, bereikt. De meest andere trajecten lopen nog niet zo lang, maar laten wel een daling zien (variërend van 15-90%) van het aantal arbeidsongevallen of het ziekteverzuim of een toename van het aantal meldingen van gevaarlijke situaties.

Ondersteuning met ontwikkelde instrumenten

Het programma heeft, behalve de goede praktijken, ontwikkeld in de veiligheidsverbetertrajecten, een module ontwikkeld waarmee de kosten en baten kunnen worden berekend van investeringen om ongevallen te verminderen in verschillende sectoren. Inzicht in achterliggende oorzaken van ongevallen wordt geboden met een risicobeheersysteem (op bedrijfsniveau) en Storybuilder (macroniveau). Dit laatste systeem bevat 9000 door de Arbeidsinspectie geregistreerde en onderzochte ernstige ongevallen. Het risicobeheerssysteem, dat in concept gereed is, is gebaseerd op een diepgaande analyse van bovengenoemde 9000 ernstige ongevallen en de resultaten van een onderzoek naar de blootstelling van de Nederlandse beroepsbevolking aan arbeidsveiligheidsrisico's. Daarnaast wordt op basis van de ontwikkelde kennis zogenaamde fact sheets opgesteld waarin de belangrijkste oorzaken van ongevallen en preventieve maatregelen worden samengevat voor een breed publiek. De eerste conclusies van het onderzoek zijn dat werken op een dak, werken in situaties waarbij onderdelen van machines of (bouw)materialen op personen kunnen vallen en werken op beweegbare platforms, werkbakken of liften per gewerkt uur de grootste risico's opleveren voor dodelijke ongevallen. De onderliggende oorzaken die in de organisaties verankerd zijn, zijn in te delen in acht factoren: aandacht voor het werk, plannen en procedures, materieel en materiaal, deskundigheid, prioriteiten, communicatie, ergonomie en menskracht. Uit het onderzoek blijkt dat aandacht voor veilig werken domineert als onderliggende oorzaak, iets wat met interventies op cultuur en bewustzijn het best op te vangen is. In bijna 60% van alle bij de Arbeidsinspectie gemelde ongevallen die te maken hadden met struikelen bleek aandacht de belangrijkste factor te zijn.

4 Kennisoverdracht en communicatie

Communicatie vormt een belangrijk onderdeel van elk van de drie programma's. Veel aandacht wordt besteed aan het breed verspreiden van informatie over de programma's onder de betrokkenen. Daarbij wordt een mix van communicatiemiddelen ingezet, waaronder (elektronische) nieuwsbrieven, brochures, kennisbijeenkomsten, websites, voorlichtingsfilms, congressen, netwerkbijeenkomsten en expertmeetings. Ook worden

sleutelfiguren uit de eigen sector getraceerd en ingezet om ervaringen en ontwikkelde instrumenten onder de aandacht te brengen.

Voordeel van deze aanpak is dat een boodschap uit de eigen gelederen beter wordt ontvangen en meer inspireert dan wanneer die van een partij komt die niet voldoende wordt herkend. Op deze wijze wordt ontwikkelde kennis verankerd en verbreed naar andere risicovolle bedrijven en sectoren.

5 Goede Praktijken

De tot op heden verkregen resultaten van de drie programma's komen op het Arbocongres "Ruimte voor Arbo, samen beter aan de slag" op 10 mei 2007 uitvoerig aan de orde. Naar aanleiding van dit congres heeft het ministerie opdracht gegeven om door middel van een quick scan twaalf goede praktijken uit de programma's te beschrijven en te analyseren. De succesfactoren die in de ogen van betrokken partijen van belang zijn bij de ontwikkeling en implementatie van goede praktijken zijn hierbij in beeld gebracht. Dit inzicht is van belang bij het overdragen van een goede praktijk. Het betreffen aldus praktijken van en voor private partijen. Het eindrapport van de quick scan heeft een aantrekkelijke communicatieve vorm en zal worden uitgedeeld op het congres. De inzichten worden meegenomen in de finale eindevaluaties van de drie programma's. Bijgesloten vindt u de eindrapportage over de 12 goede praktijken.

6 Eindevaluaties

De programma's Arboconvenanten, Versterking Arbeidsveiligheid en Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen naderen hun einde. Alle drie de programma's zullen worden afgesloten met een evaluatie. Daarbij zullen de resultaten van de eerder aan uw Kamer toegezonden instrumentanalyse⁷ worden betrokken.

Op 1 juli 2007 worden de laatste convenanten afgerond, waarna de financiële en beleidsmatige afhandeling van het programma Arboconvenanten plaatsvindt. De finale evaluatie heeft tot doel verantwoording af te leggen over 8 jaar convenantenaanpak en lessen te trekken uit de opgedane ervaringen. In het vierde kwartaal van dit jaar bied ik het evaluatierapport, bestaande uit de hoofdconclusies van de onderzoeken en de tezamen met de sociale partners opgestelde beleidsmatige conclusies, voorzien van mijn bestuurlijk oordeel aan uw Kamer aan.

De projecten uit het programma Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen lopen eveneens uiterlijk 1 juli 2007 af. Eind 2004 is een nulmeting uitgevoerd op vooraf

⁷ "Van Den Haag naar de werkvloer, analyse van drie beleidsprogramma's van de Directie Arbeidsomstandigheden", 15 november 2006.

vastgestelde indicatoren (meetpunten) voor het stoffenbeleid. Vanaf medio 2007 zal een eindmeting worden uitgevoerd, om de ontwikkeling op die indicatoren in beeld te brengen en de invloed van het programma hier op te bepalen. Gelijkzeitig zal een meer kwalitatieve evaluatie over de werkwijze en de resultaten van het programma worden uitgevoerd. De resultaten van beide onderzoeken worden geïntegreerd, waarna ik in februari 2008 uw Kamer deze evaluatie zal doen toekomen.

Het programma Versterking Arbeidsveiligheid loopt december 2007 af. Definitieve afronding en evaluatie vinden plaats in het eerste tertaal van 2008. De aansluitende rapportage zal u voor de zomer van 2008 worden aangeboden.

7 Conclusie

Uit deze rapportage blijkt de intensieve samenwerking tussen werkgevers, werknemers en overheid in de programma's Arboconvenanten, Versterking Arbeidsveiligheid en Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen effectief te zijn. De voorlopige resultaten van de programma's laten zien dat werkgevers en werknemers bereid en in staat zijn hun verantwoordelijkheid te nemen voor arbo- en verzuimbeleid en daarmee goede resultaten behalen. Op deze manier komen er afspraken tot stand die passen bij een sector of onderneming en goed aansluiten bij de problemen die spelen in de praktijk, zodat werknemers gezond en veilig kunnen werken. Deze lijn is voortgezet in de herziene Arbowet die op 1 januari 2007 in werking is getreden. In de herziene Arbowet stelt de overheid doelvoorschriften vast, bepalingen in de wetgeving die de werkgever verplichten tot het realiseren van een beschermingsniveau voor zijn werknemers. Vervolgens kunnen werkgevers en werknemers samen afspraken maken over de wijze waarop zij binnen hun onderneming of sector invulling geven aan de doelvoorschriften van de overheid (de middelen). Deze afspraken kunnen zij vastleggen in een arbocatalogus. Ook de afspraken en resultaten uit de programma's Arboconvenanten, Versterking Arbeidsveiligheid en Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen kunnen in een arbocatalogus worden opgenomen. Het ministerie van SZW toetst de arbocatalogus marginaal.

De informatie over arbo- en verzuimonderwerpen en instrumenten uit de programma's Arboconvenanten, Versterking Arbeidsveiligheid en Versterking Arbeidsomstandighedenbeleid Stoffen zal opgenomen worden in het Arboportaal. Ik heb de Tweede Kamer hierover bij brief d.d. 18 januari 2007 geïnformeerd⁸. Het Arboportaal heeft enerzijds als doel werkgevers, werknemers en preventiemedewerkers van goede en bruikbare informatie te voorzien over risico's op het werk, te treffen maatregelen en beschikbare instrumenten. Anderzijds beoogt het Arboportaal de toegankelijkheid te verbeteren van arboinformatie die door een veelheid van organisaties tot stand komt. Met

⁸ TK, vergaderjaar 2006-2007, 25883 en 30552, nr. 100

de opname van resultaten van de programma's in het Arboportaal wordt de informatie dan ook breed toegankelijk.